

Máme vedomostnú ekonomiku?

Už niekoľko rokov naša tlač a aj ostatné médiá vtláčajú ľuďom pojem vedomostná ekonomika, znalostná ekonomika, či vzdelanostná ekonomika. Vláda ide ďalej a chce zriadiť akúsi radu vedomostnej ekonomiky. Pojmy k nám „doleteli“ z USA. Pojem ako prvý použil P. Drucker, len žiaľ v inom zmysle (tiež ťažko prijateľnom). V krátkom slovníku slovenského jazyka sú oba termíny objasnené. Napr. vedomosť definuje ako poznatky nadobudnuté štúdiom. Ale pojmy znalosť, poznatok a vedomosť definuje logika a filozofia, a to vedecky, hlboko a dôkladne. Pojem ekonomika zasa definuje ekonomická veda. Rozumie sa ňou to, či vidíme, ak letíme nad krajinou vo výške 200 m v helikoptére, teda polia, kameňolomy, lesy, továrne, rieky a ľudia, ktorí z týchto zdrojov vyrábajú to, čo potrebujú na prežitie, na uspokojenie svojich potrieb. Preto je pre mňa vedecky zmysluplne neprijateľné spojenie dvoch slov do „pojmu“ vzdelanostná ekonomika. Ale predsa sa zamyslím nad týmto zloženým termínom. Začnem pojmom vzdelanosť. Aj zato, že v súčasnom svete akoby strácal svoj obsah.

Myšlienka vzdelanosti nie je nová, naopak v službách pokroku bola najväčším prínosom európskeho osvietenstva. Jedným z jeho predstaviteľov bol aj náš A. F. Kollár. V dielach vedcov z rôznych odborov nachádzame tvrdenia, že hnacou silou osvietenstva bola veda, z ktorej svoju energiu čerpali všetky neskoršie technologické a spoločenské zmeny. Odvážim sa povedať, že veda v tom období pôsobila v rovnováhe oboch svojich hlavných funkcií: *po prvé*, presadiť sa v technických aplikáciách, a *po druhé*, sýtiť všeobecnú vzdelanosť ľudí. Očakávalo sa, že práve vzdelanostná funkcia vedy postupne osvieti a kultivuje celú spoločnosť. To vlastne vyjadruje aj pojem európske osvietenstvo. Očakávanie sa doposiaľ úplne nepresadilo, nestalo realitou. Čosi ma núti tvrdiť, že teraz sa vzdelanosť vytráca, a dnes v globalizovanom svete sa stáva skoro zbytočnosťou (zvolení starostovia nevedia čítať). Ľudia na vzdelanosť ako múdrosť rezignujú, verejnosť intelektuálne stagnuje. Akoby sa chcela iba zabávať a priam sa stáva sociálne bezradnou. Politické reprezentácie, ktoré sa cez billboardy vtláčajú ľuďom do ich priazne, a ich hodnota a správanie nepriamo odrážajú dnešný úpadok vzdelanosti. Zvýrazniť chcem to, že vedomosť je zdrojom ekonomického rozvoja, obohatenia ekonomiky. Dnes je už surovinou aj umelá hmota. Vzdelanosť pretvára ekonomiku, vytvára nové zdroje.

Vzdelanosť, osvetu a rozumné zákonodarstvo hlásali už osvietenci. A to je dôležité aj pre ekonómov, ktorí predovšetkým analyzujú výdobytky civilizácie z hľadiska ich príspevku do bohatstva spoločnosti, jej výrobného procesu a rozdeľovania vyrobených hodnôt. Nemôžem nespomenúť príspevok našich veľikánov. Otec vodných turbín J. A. Segner (dielo publikované v 1750) vlastne roztočil kolesá zahraničného obchodu. J. K. Hell a jeho metóda odčerpávania vody v baniach znamenala obrovskú zmenu produktivity práce. Predtým ju odčerpávalo 1000 ľudí a 380 koní, ale márne. Jeho riešenia znamenali víťazstvo človeka nad problémom a prebral ho aj svet. Už vôbec nemôžem zabudnúť na nášho tretieho veľikána J. M. Petzvala, lebo zásluhou jeho diela vidíme do vesmíru. V roku 1840 vďaka tomu, že dokázal riešiť diferenciálne rovnice vypočítal portréťový objektív a v roku 1857 krajinársky. Objektív mal 16 ráz väčšiu svetlosť ako dovtedajšie. Rozbehla sa výroba ďalekohľadov a mikroskopov, tak potrebných vo vede a v reálnom živote.

Týmito myšlienkami som naznačil, že spôsob výroby v hospodárstve (ekonomike), ktorý bol určujúcim doposiaľ (dobře to naznačili uvedené príklady), teda napr. aj v 20. storočí, bude iste vystriedaný inou formujúcou sa technológiou a teda aj novou spoločnosťou. Hospodárstvo sa však nestane vedomostným. Vedomosť je plodom rozumu človeka. Totiž v dobe spomenutých velikánov, aj napriek úspechom vedy, ľudia lopotili, zažívali biedu. Avšak, ak si všimneme aj priemyslovú spoločnosť po roku 1850, hlavne chmúrne romantické obrazy drsného priemyslového veku, nebol všeobecný blahobyť. Ale výrobné procesy využívali vedecké poznatky. Zásluhou N. Teslu sa rozsvietili výrobné haly a stroje poháňal elektrický prúd. Vysoké pece, oceliarne a továrenské haly sa skutočne v pokročilých štádiách vývoja spoločnosti, civilizácie stali exotickým javom. Celé niekdajšie industriálne regióny, napríklad Porúrie, prestali existovať ako priemyslové oblasti, a nič tento transformačný proces zdanlivo necharakterizuje lepšie ako fakt, že v miestach, kde kedysi z vysokých pecí šľahali plamene, sú dnes počítačovo animované zážitkové (zábavné) zóny (Nitra, Bratislava,...), ktoré ponúkajú novej spoločnosti služby spočívajúce na vedeckom výskume, elektronike. Skutočnosť je taká, že určité formy priemyselnej výroby už nie sú vidieť, neznamená, že neexistujú, len boli často premiestnené. Vysoké pece oceliarne, komíny petrochemického priemyslu horia a kúria rovnako ako predtým (Slovnaft), ale často aj v iných, lacnejších oblastiach sveta. Základnú štruktúru industriálnej výroby **nezmenila digitálna revolúcia**, pokrok vedy a techniky v tejto štruktúre nezmenil vôbec nič; naďalej sú **výrobné pásy** v automobilkách. Trh a vlastníctvo pretrvávajú. Výroba, distribúcia a akumulácia kapitálu je aj naďalej hlavnou úlohou ekonomického systému. Za Márie Terézie rozhodol feudál, že každý 10. petretec bude poddaného. Až potom rozdeľoval **trh** a vznikla teda **trhová ekonomika** so súkromným **vlastníctvom**. Les už patrí komusi. Priemyslová výroba ekonomiky totiž nie je definovaná tým, aké suroviny, akými technologickými procesmi a na aké produkty spracováva; definovaný je iba určitý spôsob výroby tovarov všetkého druhu. Povedané nadnesene, aj vedenie (vedomosť) je prudkým spôsobom industrializované! Riešenie diferenciálnej rovnice urobí počítač. Nejdeme od priemyselnej spoločnosti k spoločnosti vedenia, práve naopak – vďaka vedeniu, vedomostiam človek „vidí a vie nakresliť“ DNA, vyrobí umelé „srdce“, mení technológie atď. Spoločnosť vedenia, poznatky, **mení spôsoby** priemyselnej výroby. A ekonóm, ten práve analyzuje **zdroje možností civilizácie** a mal by optimalizovať distribúciu outputu, aby boli uspokojené potreby ľudí. Trhy nie sú také múdre. To sa vyhovávajú politici a bankári, že trhy to neprijali. Ekonóm však musí poznať ekonomické zákony, ktorými sa riadi ekonomika, v nej prebiehajúce procesy **výroby, distribúcie a akumulácie** outputu. Teraz hlavne ekonomické zákony na **finančných trhoch**. Tie neboli za Márie Terézie. Ale veda bola! Existuje vedomostná báza, nie ekonomika. Ekonomika je objektom ekonomických vied. Vedomosť je o niečom.

Na záver by som rád uviedol toto. Spoznávaním nepoznaného sa dostávame stále vyššie, **nepoznaním poznaného**, čo teraz dokumentuje vláda, chorobne upadáme. Skúsenosť je síce dobrá škola, iba školné je drahé. Veď ťažké je spravovať ľud, ktorý veľa vie. Vzdelaní ľudia sú všetko iné len nie bezproblémovo fungujúce flexibilné klony.

Prof. Jaroslav Husár

15/1/2011